

ՌԻՏԻՆԵՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՐԻՄՅԱՆԻ ԵՐԿԵՐՈՒՄ¹⁾

«Հրաւիրակ Արարատան»-ի «Երրորդ նուագ»-ում խրիմյանը իր մանուկներին ման է ածում պատմական Հայաստանի գլխավոր կենտրոններում, նրանց տանում է Արտաշատ, Վաղարշապատ, Անի, Գառնի, Բագրեվանդ, Ծաղկոտն, Շիրակ, Վանանդ և այլն: Նկարագրելով վերոհիշյալ վայրերի երբեմնի ծաղկյալ ու բարգավաճ կյանքը, շքեղությունը, ժողովրդի հանգիստն ու ապրուստը, վշտացյալ Հայրիկը այրված և մորմոքված սրտով բացականչում է.

«Այլ աւա՜ղ, ոչ տեսանէք ըստ
առաջնոյն նորին ըզկերպ
Հոյակապ և փառաւոր կանգնեալ
հանդէպ լեռին Մասեաց.
Թէ երբեմն իցէ լեալ այս
մայրաքաղաք Հայաստանեայց»:

Խոսքը հայոց երբեմնի մայրաքաղաքի, Վաղարշապատի մասին է: խրիմյանը սրտի դառն կսկիծով է պատմում նրա ներկա անշքությունը, որը արդեն մի սովորական և այն էլ անշուք գյուղ է և ոչ մի հետք չի մնացել, որ վկայի պատմական մայրաքաղաքի մասին:

Անուհետև պատմելով Տրդատի հզոր թագավորության մասին, շեշտում է կույսերին նահատակելը, Գրիգոր Լուսավորչին հալածելը.

«Յորժամ վէս Վաղարշապատ զոճիր
ահեղ մտաբերեաց,
Տիրանենգ և դաւաճան գտաւ
յարքայն իւր Տրդատէս,
Ջշահն շիշոյց գերալոյս մահու ըզդեղ
մատուակեալ,

Յայնժամ և զիւր և այս օրինակ
պատեաց խաւար»:

Հաջորդ մասերում նկարագրում է արտաքին թշնամիների հարձակումը Հայաստանի վրա և գլխավորապես կանգ է առնում ներքին անմիաբանության վրա: Ահա մի շարիք, որի դեմ իր անխնա պայքարն է մղում խրիմյանը.

«Ոչ միայն արտաքին սուր թշնամեաց
և արհաւիրք
եկին յայնժամ և այսպէս հասին
վերայ Հայոց երկրիս.
Այլև մարտք ի ներքուստ
զըրզըռեցան ի նախարարսն,
Կատաղարար մոլեգնեալ տոհմ ընդ
տոհմի հարան ի մարտ,
եւ իսպառ ջընջեալ զիրեարս թափուր
կացին ի սերնդոց»:

Հայոց Հայրիկը մեր պետականության քայքայման երկու պատճառ է ընդունում. առաջինը՝ արտաքին թշնամին է, օտարը իր սրով և արհաւիրքներով, երկրորդը՝ ներքին թշնամին է, հարազատը իր անմիաբանությամբ և երկպառակություններով: Այն ահեղ, ներքին կռիվները, որ մղում էին նախարարական տները միմյանց դեմ կատաղի, մոլեգին կռիվներ էին, որի ընթացքում միմյանց բոլորովին բնաջնջում էին:

Հայրիկը հայրենիքի այս թշնամու՝ անմիաբանության դեմ ուժեղ պայքար է մղում, նրա սիրտն ու հոգին շեն հաշտվում այս կործանարար ախտի հետ: Ուստի միանգամայն հասկանալի է, թե ինչու այնքան

¹⁾ Սկզբը «էջմիածին»-մարտ-ապրիլ 1945 թ.:

անխնայ է անմիաբանների և մանավանդ դավաճանների հանդեպ: Նրա խոսքն ազդու է, նախատինքը՝ խայթիչ, կործանող և վառող նման շանթերի, որոնք տեղատարափ թափվում են ամեն կողմից: Այս պարագայում նրա սիրտը արյուն է շնչում, նրա թոքերը մաղձ ու լեղի են թափում, նրա աչքերից ու հայացքից դուրս են ժայթքում խանձող կայծակները: Այսպես է Հայրիկը, նրա սրբազան զգացումները խառնվում են, տակն ու վրա լինում, երբ տեսնում է դավաճանություն հայրենիքին:

Երբ Հայրենիքը պատերազմի մեջ է թշնամու դեմ, պիտի լռեն ներքին բոլոր տարաձայնությունները, պիտի մոռացվեն երեկվա արյունոտ վերքերը և մահացու խոսքերն ու բոլորը մի սիրտ, մի կամք, մի լեզու և մի բերան դարձած կանգնեն թշնամու դեմ և իրենց մահաբեր նիզակներն ուղղեն նրա կրծքին: Այսպես միայն կարելի է փրկել Հայրենիքը, այսպես միայն կարելի է արոթել և ոչնչացնել թշնամուն:

Այսպես է մոտենում խնդրին իրիմյանը: Թերևս հարկ չլիներ այս խնդրի վրա այսքան ծանրանալ, եթե այն շեշտված չլիներ Հայրիկի մյուս աշխատություններում և: Նրա յուրաքանչյուր խոսքի, յուրաքանչյուր բարոյի հիմնական խնդիրներից մեկը սրբազան միասնության խնդիրն է: Կարելի է ասել, այն քայլում է իրիմյանի հետ ամեն մի քայլափոխում:

Արդյոք նո՞ր խնդիր էր դնում իրիմյանը, նո՞ր գաղափար էր քարոզում նա: Ոչ երբեք:

Այս խնդիրը գալիս էր հնագույն դարերից, այն գալիս էր մեր Ե դարի գրեթե բոլոր մատենագիրներից, այն եկավ նաև հետագայում մինչև մեր օրերը:

Իրիմյանը տեսնում է Հայաստանի հուշարձանները, որոնք կարող են ամոքել իր վերքերը, հույս ներշնչել նրան դեռևս ապագայի վերարերմամբ, և նա գրում է.

«Աւագիկ առ ինքն ունի զանկողոպոտ շուքն, պարծանք

Զվհհագույն երկնանդման Կաթողիկէ եկեղեցին,

Ուր անխախտ եղին հիմունս ձեռք

Տրդատայ և Գրիգորին
Յաւիտեան անդրդելի կալ իհողմոցն սաստկաշունչ»:

Խոսքը, իհարկե, Ս. Էջմիածնի մասին է, Էջմիածնի, որ հավիտենականորեն անդրդելի է սաստկաշունչ հողմերի ու փոթորիկների առաջ: Կարծեք թե իրիմյանը մի փոքր շունչ է քաշում և ոգևորվում: Հիրավի նա պիտի ոգևորվեր, քանի որ ահավոր ամառայության մեջ տեսնում էր հայ ժողովրդի ստեղծագործական փառավոր կոթողներից մեկը, «երկնամասն ու վհհագույնը», որի փառքը անկողոպոսելի է:

Իրիմյանն իր հայրենասեր, պանդուխտ մանուկների հետ Անիումն է:

Մանրամասն նկարագրելով Բագրատունյաց մայրաքաղաքի փառքն ու շքեղությունները, Անիի հազար ու մի եկեղեցիները, արքայական տան կյանքը, երկրի առատությունը, վաճառաշահությունը, արհեստների զարգացումը և ժողովրդի հաբուստ բարեկեցիկ կյանքը և նայելով նրա ավերակներին, դառնապես լալիս է:

«Զլալ հարկանիմ դառնապէս և դուք ընդ իս ի լաց շարժեալ թափեսցուք արտասուք ի նըշխարեալ յԱնի քաղաքն»:

Սակայն իրիմյանի լեզուն չի պտտվում, որ պատմի Անիի գլխով անցած աղետները, նա հրաժարվում է և խնդրում, որ Անին ինքը պատմի, նա այստեղ կարծեք թե հարություն է տալիս ավերակների մեջ թաղված քաղաքին և խոսեցնում: Այս արդեն աննկարագրելի սիրո արտահայտության ձևն է, որ հրապարակ է բերում իրիմյանը:

«Ասա մեզ, արդ, լալագին մեք լուռ կացեալ լուփցուք աստ,

Եւ լացցուք ըզբեզ յաւէտ, զբեզ, որ ալղչափ անշքացար»:

Իրիմյանի հայրենասիրությունը թույլ չի տալիս ասելու կործանվեցար, այլ ասում է «անշքացար»: Ինչպես քիչ հետո կտեսնենք, նա Անին վերականգնելու հույսեր է փայփայում իր սրտում, նա խորհում է, որ ժամանակը հնարավորություն կտա Անին իր նախկին փառքին հասցնելու:

Իրիմյանը խոսում է ինչպես մեծ մար-

գարե, նրա հոգին զգացել է, իսկ ինքը անխախտ հավատ ու համոզում է ունեցել, որ ժամանակը հայ ժողովրդի վերքերը պիտի բուժի, որ հայերը վաղ թե ուշ պիտի ունենան իրենց պետականությունը:

Եվ Անին զիջելով բանաստեղծի թախանձանքներին սկսում է պատմել իր կյանքը:

Պատմում է «արգավանդ և բարբեր» դաշտերի մասին, «լայնանիստ և մեծամեծ ապարանքներ»-ի, «հարմարագիր, աշխարհամուտ դռներ»-ի, «բարձրադիտակ ընտիր-ընտիր աշտարակներով պարիսպներին», «արքայաճեմ արքունիքներ»-ի, Բագրատունյաց թագավորներ Աշոտի, Սմբատի, Շահնշահի, նախարարների, ավագանու, իշխանների մասին, նրանց զորահանդեսների ու քաջության, «ոսկեհարկյան թեթև-թեթև նժուլգներ»-ի, «բազմախումբ զորականներ»-ի, «ահեղազոր, քաջամարտիկ նահատակվող սպաներ»-ի, նրանց գնդերի, դրոշակների և այլնի մասին: Պատմում է ժողովրդի, ազնետանների, բուրաստանների, ցորենի, գինու, ոշխարների հոտերի և գյուղացու ստացած քրտնավաստակ բերքի մասին:

Զի և ընդէ՞ր մոռանամ ասել զանթիւ
գեղօրէից,
Որ զինև շուրջ մօտ ի մօտ ի ջրա-
ւէտ վայրս շինյալ էին
Շինականք շահաւոր զարդք վայելուշ
դաշտանց լեռանց,
Այս վաստակ արդինաբեր լընոյր
զամբարըս Շիրակայ քաղաքիս
Բաւ և առատ ի պէտս իմ քաղաքիս
բազմամարդիկ:

Այնուհետև Անին ողբում է իր անկումը և իր անպաշտպանությունը կրկին անգամ շեշտելով անմիաբանությունը:

«Եւ Գագիկ հզօր առիւծն ի
զառագիղն ի Յունաստան
Մոնչէր վասն իմ ցաւօք, ա՛հ,
տիրադրութքն արարին զայն»:

Թշնամիները մտնում են Անի, սկսվում է զարհուրելի կոտորածը: Սակայն հաղթողները չեն հազենում մոր գրկում աղջկան,

հոր գրկում տղային սպանելուց, Ախուրյանը դիակների կույտից իր ընթացքն է փոխում, իսկ գազանաբարո տիրողը երիտասարդ աղջիկներին ու տղայուց մորթել է տալիս, նրանց արյունից կազմված լողարանում լողանում, որպեսզի հազուրդ տա իր վրեժխնդրությունը:

Խրիմյանը Անիի բերանով նկարագրում է նաև հայկական ճարտարապետությունը Անիում և ընթերցողի ուշադրությունը հրավիրում է «զարմանակերտ» մայր կաթողիկէ եկեղեցու վրա, որ հիմնել է Բագրատունի Սմբատ թագավորը իր գահակալության առթիւ: Այս ճարտարապետության հիանալի կոթողը Խրիմյանը համարում է «ճարտարապետության հրաշարուեստ», որը կառուցել է Տրդատ ճարտարապետը: Այնուհետև նկարագրում է եկեղեցական զարդերն ու սպասները, անոթները, խաչերն ու խաչվառները, կճյա սյուները և մարմարյա խորանները: Ինչ խոսք, որ հաղթողի այնօրինակ գազանաբարո վարմունքը, որ վերը նշեցինք, ազատասեր հայ ժողովուրդը չէր կարող տանել: Եվ ահա սկսվում է գաղթը:

Խրիմյանը գաղթականությունը համարում է ոչ միայն ազգային, այլ և հասարակական խոշոր շարիք և նա ոչ մի կերպ չի հաշտվում մայր հայրենիքը թողնելու և օտար հորիզոնների դաղթելու մտքի հետ: Ոչ միայն իր այս երկի մեջ, այլև իր բոլոր գրվածքներում, քարոզներում, սովորական դրույցներում նա շեշտում է գաղթի աղետաբեր հետևանքը և հուսադրում ժողովրդին կապվել հողի հետ, հողն ու հայրենիքը չըլքել: Առանց ժողովրդի, ասում է Խրիմյանը, հայրենիք լինել չի կարող, մանավանդ առանց հողի, երկրագործության հետ կապված ժողովրդի, այն է՝ առանց գյուղացիության:

Այս համոզումը Հայրիկի մեջ խիստ ամրացած է և նա ուժեղ պայքար է մղում գաղթի ու գաղթականության դեմ, նրա մտահոգության և գործունեության կենտրոնը նրա ամբողջ կյանքի ընթացքում կազմեց գաղթի դեմ պայքար կազմակերպելը և հոգատար վերաբերմունքը աշխատավոր ժողովրդին՝ գյուղացիության:

Հայրիկը բնորոշ գծերով նկարագրում է գաղթի կորստաբերությունը, այն հուսախաբությունը, որ հետագայում ապրում է իր տուն ու տեղը, իր օջախը լքող գաղթականը: Օտար միջավայրում նրա համար սկզբում է բացվել տանջանքների ու տառապանքների մի անվերջանալի շղթա, որի յուրաքանչյուր օղակից կախ են ընկած անթիվ ու անհամար դառնություններ և այդ շղթայից շի աղատվելու ոչ միայն ինքը, այլև չեն աղատվելու իր որդիները, թոռներն ու ծոռները:

Խրիմյանը խիստ զգացված նկարագրում է գաղթվողի հոգեկան ապրումները, նրա հուշերը հայրենի տան ու տեղի մասին, հարազատ միջավայրի մասին, տալիս է նրա անկայուն և անորոշ կյանքի հիվանդացին պատկերը և զարհուրանքով գլուխը շուռ է տալիս այդ սարսուղացի տեսարանը չտեսնելու համար, այդ սոսկալի և ահազոր ախ ու վախերը չսեղու համար:

Ի վերջո նա այս անմխիթար վիճակի հլքն է որոնում, նա ելքը գտնում է նրանում, որ Անին պիտի վերանորոգել, լցնել ժողովրդով և այն վերաշինել իր նախկին փառքով:

«Իցէ թէ գութ շարժիցի մանկտույզ ի սիրտ դիւրագորով
Մնացելոյս այս խնայել և նորոգել
զիս վերստին»:

Եւ ի ծոց այրույս կրկին ձեզ բնակիլ
ուրախագուարձ,

Վա՛շ, յայնժամ տառապեալս լինի
ոգևով ուրախամիտ

Ուտերովք և դստերովք բերկրեալ
իրու զմայր եօթնածին,

Եւ փառօք ըստ առաջնոյն
բարգաւաճեալ ամենայնիւ»:

Այդպիսի մի հսկա քաղաքի վերանորոգման հարցը Խրիմյանը դնում է որպես խորհրդանշան իր հայրենիքի ազատագրման: Եվ նա մարգարեանում է.

«Զի ահա եկեալ հասեալ դար
ոսկեղէն բարենշան,

Որ ըզբեզ ըստ առաջին նոր նորոգէ
դարձեալ ի փառս»:

Նա նկարագրում է անգամ վերանորոգման մանրամասնությունները:

«Ծինեսցին բո աւերակք և

կանգնեսցին վայելչապանծ,

Ընդարձակ ըստ առաջնոյն

յօրինեսցին և հրապարակդ,

Յարգեոր և պատուական ծերք ի

յաթոռս բազմեսցին անդ,

Խուռներամ գնասցին մարդիկ և

խաղայցեն ի նմա մանկունք,

Զարմասցին, որ զայս տեսցեն

ըզնորոգումն լըբելոյ:

Այդ փրկեալ եկեղեցիքդ կանգնին

դարձեալ վայելչագոյն,

Եւ խորանքդ խոնարհեալ վեր

բարձրացին կամարազարդ»:

Հայրիկը հավատում է այդ վերածնունդին, հավատում է գալիք ոսկեդարին և փափագ է հայտնում կենդանի մնալ ու այն տեսնել:

«Երանի թէ այդոցիք լրումն բանի
գայր հասանէր,

Զայցելու ձեռն ի վերուստ յիս

կարկառեալ տեսանէի,

Որ ի գեղն առաջին զիս նորոգէր

վայելչօրէն»:

Վա՛շ, յայնժամ ըզձայն ողբոյս

փոխարկէի յուրախութեան,

Եւ խոցեալ զակն աղբեր աշացս այլ

ոչ տայի բխել ջուր դառն»:

Մեր հասարակական, եկեղեցական գործիչներից Հայոց Հայրիկը և՛ ամենաերջանիկ մարդն էր, և՛ ամենից անբախտը:

Նա ամենաերջանիկն էր, որ արժանացավ հայ ժողովրդի գուրգուրանքին ու սիրուն և ստացավ իրեն միանգամայն համապատասխան կոչումը՝ Հայոց Հայրիկ փառավոր անունը: Ս. Գրիգոր Լուսավորչի, Մեսրոպ Մաշտոցի, Սահակ կաթողիկոսի օրերից ի վեր անցել էր արդեն 14 երկար ու ձիգ դար և այդ հսկայական ժամանակաշրջանում, երբ Հայաստանի գլխին բազմաթիվ արյունաշունչ փոթորիկներ էին ժայթքել, երբ հայ ժողովուրդը այնքան կարիք էր զգացել իր զավակների անձնավորությանն ու զոհաբերությանը, նա, որպես մեր եկեղեցական գործիչներից հազվագյուտ մեկը հանդես բե-

րեց այնպիսի նվիրվածություն, սեր և խառնդ, գործ և պայքար, երկյուղածություն և հարգանք դեպի հայ ժողովուրդն ու հայ հայրենիքը և արժանացավ ժողովրդի կողմից տրված Հայրիկ անվանը:

Նա միաժամանակ ամենաանբախտն էր նրանով, որ ականատես չեղավ իր փայփայած, վերածնված Անին Սովետական Հայաստանի սրտում՝ Երևանում, ականատես չեղավ հայ պետականության վերականգնմանը, շտեմավ վերածնված Հայաստանի ոսկեդարը:

«Հրափրակ Արարատեան»-ի «Երրորդ նուագ»-ում խրիմյանը համառոտ, բայց չափազանց ամփոփ կերպով տալիս է հայերի քրիստոնեությունը ընդունելու պատմությունը, ուստի և իր մանուկներին բերում է Վաղարշապատ, Ս. էջմիածին:

«Ի տաճարն աստուածակերտ ի
մայրն մեր ամենամեծին
ի վեհ և գերապանծ աթոռ Հայոց
լուսաւորչին»:

Պատմելով Տրդատի, Լուսավորչի, Հռիփսիմյանց կույսերի գործունեությունը և կանգ առնելով գլխավոր խնդիրների վրա, առանձնապես շեշտում է եկեղեցու կատարած կրթական դաստիարակչական դերը: Հուզիչ կերպով տալիս է Մասիս և Սեպուհ լեռների նկարագրությունը, դափնիներ փռում Եփրատին և Դարանաղյաց գավառին, ականածանքով հիշում Պլուզ Հովհաննին, ապա կրկին վերադառնում Արարատյան երկիրը և յուր մանուկներին տանում Օշական:

«Ո՛ւր տարայց, ոչ գիտեմ, առեալ
զձեզ այժմիկ աստուատ,
ի Թորդա՞ն թէ յՕշական գեղն առ
շիրիմ երանելոյն
Մեսրոպայ, լուսաւորչին խաւար
մտաց Հայկեան մանկտուղ»:

Ինչպես հայտնի է, Թորդան անվանում էր ամփոփված Գր. Լուսավորչի մարմինը, իսկ Օշականում Մեսրոպ Մաշտոցին: Եվ ահա խրիմյանը տարակուսում է՝ ո՛ւր տանել իր մանուկներին՝ Թորդա՞ն, թե Օշական, նախապատվությունը ո՛րին տալ լուսավորչի՞ն, թե Մաշտոցի՞ն: Եվ նա նախապատվությունը տալիս է Մաշտոցին:

Հասկանալի է, որ առանց տառերի գույտի, հետեւապես և առանց գրականության, քրիստոնեությունը չէր կարող արձատանալ և տարածվել հեթանոս հայերի մեջ: Լուսավորիչը պարտական մնաց Մեսրոպ Մաշտոցին: Ահա թե ինչո՞ւ խրիմյանը առավելությունը տալիս է հայ եկեղեցու համեմատվարդապետին՝ Մեսրոպին:

Եվ ինչո՞ւ միայն այսքանը: Արդյոք հայ ժողովուրդը կկարողանա՞ր պատմական ահեղ փոթորիկներից դուրս գալ և իր գոյությունը պահպանել, եթե չլինեին մեսրոպյան նշանագրերը:

Խրիմյանը համեմատում էր հայ եկեղեցու երկու խոշորագույն գործիչներին, մտածողներին և հանում էր արդարացի վճիռը: Հայոց Հայրիկը կլանված, հափշտակված է Մեսրոպով և Սահակ կաթողիկոսով, ներանց մեծ և հավերժական գործունեությունից: Նա ամբողջ հոգով ներբողում է հինգերորդ դարը և այս դարի մատենագրությունը և այն սերունդը, որ հաջորդեց ներանց:

«Նոր յայնժամ քերթուղ Մովսէս և
Ղազարիկը՝ ճարտասան,
Եզնիկ, Յովհան, Կորիւն, Մամբրէ,
Դաւիթ անյաղթ ի Հելլենաց,
Երեւեսցին յԱյրարատ և ոսկեգիր
իլցեն մատենաք:
Հապա դու ցընծասջիր յերկինս ոգւով
այս աւետիս,
Եւ ոսկերթդ ի ծոց հողոյս թող շունչ
առցեն կենդանութեան»:

Մաշտոցի դարոցը հրաշալի արդյունք է տվել, նրա ջանքերը պսակվել են անթառամ ծաղիկներով, նրա մեծ գործը շարունակողներ և զարգացնողներ կան: Դրանք Մեսրոպի ձեռքի տակ խնամված և դաստիարակված աշակերտներ են, որոնք Հունաստանում բարձրագույն կրթություն ստանալուց հետո վերադարձել են Հայաստան և շարունակել իրենց մեծ ուսուցչի գործը: Խրիմյանը ողջունում է այդ երևույթը և ավետում Մեսրոպին՝ թող ոսկորներդ հողի տակ կենդանության շունչ առնեն: Այստեղ, անշուշտ, ակնարկը Մաշտոցի հավերժական կենդանության, նրա անմահության մասին է: Եվ

մի՞թե հավերժորեն կենդանի չէ այդ մեծ մարդը հայ զավակների սրտում:

Խրիմյանը շարունակում է.

«Մի՛ լսեր, մի՛ լսեր զՄովսիսիդ

ձայն դառնաբողոք,

Որ գուցէ եկեալ և այդր զնոյն կրկնէ,

քեզ ի մօտուստ:

Յանտրտում յայդ վայր հրկնից քեզ

տրտմութեան լինել առիթ»:

Խոսքը Մովսես Խորենացու ողբի մասին է...

Հայրիկը չի ցանկանում, որ Մեսրոպը լսի այդ ողբը, չէ՞ որ այդ նրա համար սուկալի տրտմություն կստեղծի, չէ՞ որ այդ կրդկտի նրա հոգին, քանի որ «բարձաւ թագաւոր և քահանայ, խորհրդական և ուսուցող, արմատացաւ անկարգութիւն, դրդունցաւ ուղղափառութիւն, կայկայեցաւ տգիտութեամբ շարափառութիւն»:

Սակայն

«Հայր, այդ խոնարհ քո Մովսէս վեր բարձրացաւ քան զՄասիս».

եւ

«Առաքեա, դու, այժմ յերկնից,
ընդառաջեմք ի յողջունել»:

Ինչպես տեսանք, Խրիմյանը ցանկանում էր, որ այդ ողբը գրված չլիներ, այսինքն կյանքը նսեմացած չլիներ, սակայն այն ի-

րականություն է, քանի որ Խորենացին չէր կարող անարգանքի սյունին չգամել իր ժամանակի հասարակական ախտերը՝ կաշառակերությունը, ագահությունը, վարք ու բարքի անկումը: Քեոթողահայրը կատարել է իր սրբազան պարտքը ժողովրդի և հայրենիքի հանդեպ վեր հանելով տիրող անիրավությունը, ճշմարիտ և ուղիղ կյանքի կոչելով շեղվածներին. ուրեմն և նա մեծ, հանճարեղ մարդ է, Մասիսից ավելի բարձր է և նրան պետք է ողջունել:

Եվ Խորենացու ողբում նկարագրվող բարքերի ապականման տեսակետից մոտենալով դաստիարակչական խնդիրներին, Խրիմյանը մատնանշում է.

«Մի՛ լիցի ձեզ միայնոյ լոկ

գիտութեան լինել սիրող

Ջգործոց առաքինի և զանարատ

վարուց անփոյթ.

Ոչ կարէ յերկրէ թռչուն վերաթեւել

միով թևով,

Սապէս ոչ և գիտութիւն առանց

թևոյն ընտիր վարուց»:

Խրիմյանն այստեղ առաջ է քաշում հայրենասեր մանուկների դաստիարակության խնդիրը: Երեք բան է պահանջում նոր սերունդից՝ անարատ վարք ու բարք, գիտություն և առաքինի դործեր:

